

ПРАВНИ ОКВИРИ ДЕЛАТНОСТИ ОЕБС-а У СФЕРИ ВОЈНЕ И ПОЛИТИЧКЕ ДИМЕНЗИЈЕ БЕЗБЕДНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

*Иван Јоксић**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду,
Правни факултет за привреду и правосуђе

*Марко Мојашевић***

Министарство одбране Републике Србије,
Управа за међународну војну сарадњу

Јелена Матијашевић Обрадовић

Универзитет Привредна академија у Новом Саду,
Правни факултет за привреду и правосуђе

Престанак хладног рата који је обележио другу половину 20. века у непосредној је вези са распадом Совјетског Савеза и других социјалистичких држава које су припадале војном пакту познатијем као Варшавски уговор. Криза реалног социјализма захватила је и СФРЈ која је била изван блоковски подељене Европе. Најосетљивије подручје у којем се појављују први трагови кризе представља сектор безбедности и безбедносних служби, како на нивоу цивилних, тако и војних. Изражене политичке и војне промене довеле су до изградње нове безбедносне концепције у Европи. Организација која својом делатношћу доприноси успостављању и одржавању потребног нивоа безбедности у европским државама јесте ОЕБС. Ова организација је у потпуности променила своју улогу у условима евроинтеграционих процеса, а посебно уласка источноевропских држава у Европску унију. С друге стране, наша држава се налази у приступној фази на путу учлањења у Европску унију, што се добрим делом одражава на њен однос са европским институцијама и организацијама у безбедносној сфери. Стога једно од незаобилазних питања представља делатност ОЕБС-а на пољу војне и политичке димензије безбедности у Републици Србији.

Распад Источног блока битно је утицао на то да некада супротстављени интереси чланица ОЕБС-а постају заједнички ради пружања одлучног одговора новим ризицима, претњама и изазовима. Србија, као земља која се убрзано креће према Европској унији, посвећена је сарадњи са ОЕБС-ом, посебно када је реч о процесу реформи и по-

* Доц. др Иван Јоксић, www.ivanjoksic.co.nf

** Мр Марко Мојашевић, marko.mojašević@mod.gov.rs

стизању високих демократских стандарда у свим сферама у друштву. Она то чини кроз партнерски однос и успешну сарадњу, у првом реду са две мисије ОЕБС-а на својој територији – Мисијом ОЕБС-а у Србији и Мисијом ОЕБС-а на Косову, али и са другим мисијама у региону.

Полазећи од чињенице да разматрање безбедносне проблематике захтева мултидисциплинаран приступ, аутори су приступили проучавању доступних међународних и регионалних правних инструмената у овој области. У раду ће бити обухваћени и политички споразуми који представљају оквире у обављању делатности ОЕБС-а у Европи. Отуда је од изузетне важности да се укаже на њихове основне елементе, општи и конкретан значај на пољу успостављања и одржавања потребног нивоа сарадње на релацији ОЕБС–Србија.

Кључне речи: *ОЕБС, Србија, уговори, споразуми, безбедност, војна и политичка сарадња*

Увод

Савезна Република Југославија се, на основу Дејтонског мировног споразума (1995), укључила у систем међународне контроле наоружања. Дејтонским споразумом одређен је ограничен број основних врста борбених средстава и система који се односио на четири државе: Хрватску, БиХ, Црну Гору и Србију.¹ На основу члана IV, Анекс 1-Б, Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и Споразума о подрегионалној контроли наоружања, као дела Дејтонског мировног споразума, Министарство одбране Републике Србије доставља и редовно ажурира годишње информације о расположивим количинама наоружања ограниченог Споразумом. Спроводе се узајамне инспекције контроле наоружања страна у Споразуму.

Спровођењем Споразума у региону постигнут је висок ниво транспарентности и поверења, уравнотежен и стабилан ниво одбрамбених снага и број наоружања испод утврђених лимита. Република Србија дала је значајан допринос усвајању и примени Споразума о подрегионалној контроли наоружања, потврђујући тиме, на конкретан начин, значај који придаје регионалној сарадњи. Повратком у институције ОЕБС-а 2001. године, Република Србија укључује се и у активности развоја безбедности и сарадње која подразумева узајамне инспекције пријављених борбених јединица и формација, заједно са још 55 држава чланица ОЕБС-а на основу „Бечког документа 1999”.

Република Србија посвећена је сарадњи са ОЕБС-ом, нарочито када је реч о процесу реформи и постизања високих демократских стандарда, помирења и решавања других питања. Она то чини кроз партнерски однос и успешну сарадњу, у првом реду са две мисије ОЕБС-а на својој територији – Мисијом ОЕБС-а у Србији и Мисијом ОЕБС-а на Косову, али и са другим мисијама у региону. Ова мисија,

¹ Заправо, у Дејтонском споразуму прецизиран је укупан број од 5 основних врста борбених средстава и система: 1) борбени тенкови, 2) оклопна борбена возила, 3) артиљеријска оруђа, 4) борбени авиони, 5) јуришни хеликоптери.

на статусно неутралан начин и кроз сарадњу са другим међународним организацијама и институцијама, доприноси развоју мултиетничког демократског друштва. Мисија ОЕБС-а у Србији (ОМИС) успостављена је 11. јануара 2001. године. Њен рад знатно доприноси јачању капацитета у свим областима друштвеног живота, кроз реализацију око 60 пројеката у различитим областима предвиђених мандатом – у оквиру програма демократизације, владавине права и људских права, медија, као и пружања помоћи у примени пројеката у области полиције. Мисија ОЕБС-а на Косову (ОМИК) успостављена је 1. јула 1999. године. На основу Споразума са Србијом предвиђено је слање 2000 ненаоружаних верификатора из држава ОЕБС-а, иако ће их у пракси бити највише 1500 (у фебруару 1999). Основни задатак мисије био је да надгледа поступање свих страна на Косову и Метохији у складу са Резолуцијом 1199 СБ УН о прекиду ватре између српских и југословенских оружаних формација и ОВК.²

Ради стварања правних оквира за сарадњу са међународним и европским организацијама, Република Србија ратификовала је већи број међународних уговора и конвенција које се односе на ову област.³ С друге стране, ОЕБС спроводи и подржава споразуме који утичу на унапређење безбедности, како на подрегионалном, тако и на регионалном и глобалном нивоу. Они се односе на војне и војно-политичке споразуме који се баве контролом наоружања и забраном одређених врста конвенционалног и неконвенционалног оружја. Своје активности ОЕБС остварује на три поља: институционалном, нормативном и оперативном. „На нормативно програматском плану такође су основни акти садржани у закључним документима састанака на врху КЕБС/ОЕБС, чији наслови већ одражавају донекле и њихова основна обележја, односно идејне акценте: Париска повеља за нову Европу (1990); Изазови промене – Хелсиншки документ 1992; Истинско партнерство у новој ери – Будимпештански документ 1994; Повеља за европску безбедност – Истамбулски самит 1999”.⁴ Полазећи од нормативне улоге коју ОЕБС остварује у сарадњи са својим чланицама, неопходно је указати на значајније документе који имају карактер кривних правних инструмената за ову организацију. Стога ће наредно излагање бити усмерено на документе у којима се решавају тежишна питања важна за ефикаснију организацију и функционисање ОЕБС-а у сфери војне и политичке димензије безбедности у Републици Србији.

² Трапара, В., *Улога ОЕБС операција на терену у земљама у транзицији*, Међународни проблеми, вол. LXIII, бр. 1, Београд, 2011, стр. 105.

³ Овде посебно треба узети у обзир оне међународне и регионалне правне инструменте којима се детаљније прецизирају обим и нивои сарадње, а то су: Конвенција о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја и њиховог уништења (СВС); Конвенција о забрани употребе, складиштења, производње и промета противпешадијских мина и њиховог уништења (тзв. Отавска конвенција); Правила понашања Европске уније у вези са извозом наоружања и војне опреме; Програм акције УН за спречавање, сузбијање и искорењивање недозвољене трговине стрелачким и лаким оружјем у свим његовим аспектима (UN RoA SALW); Документ ОЕБС-а о стрелачком и лаким оружју (SALW), као и друге одговарајуће одлуке ОЕБС-а из ове области (о складиштењу конвенционалног наоружања, о лаким преносним системима противваздухопловне одбране – MANPADS, о потврди крајњег корисника – End User Certification, о посредовању (брокеринг) итд.).

⁴ Аћимовић, Љ., *ОЕБС на почетку XXI века - место, улога и донети*, Међународни проблеми, вол. LXV, бр. 1, 2013, Београд, стр. 11-12.

Споразум о подрегионалној контроли наоружања

У оквиру Општег оквирног споразума за уређење односа у БиХ, познатијег као Дејтонски споразум, анекс 16 спроводи ОЕБС кроз три различита инструмента (данас су активни члан IV и V). Зато је неопходно указати на основне одреднице споразума засноване на члану IV и V.

Споразум о подрегионалној контроли наоружања (познатији као члан IV) закључили су у Фиренци (1996. год.) представници пет страна у Споразуму: БиХ, Република Српска, Федерација БиХ, Република Хрватска и СРЈ. После доношења закона о одбрани БиХ, од децембра 2005. године успостављена је јединствена одбрамбена структура БиХ. У складу са тим изменама Федерација БиХ и Република Српска пренеле су своја права, обавезе и одговорност на Босну и Херцеговину. После остваривања независности Црне Горе (21. мај 2006. године), Србија и Црна Гора постају самосталне стране у Споразуму. Основни задатак овог споразума јесте смањење наоружања (борбени тенкови, артиљерија 75 мм и више, борбени авиони, јуришни хеликоптери и оклопна борбена возила) испод договорених лимита, почев од 1. новембра 1997. године, али такође и сарадњу између оружаних снага и министарстава одбране.⁵

Споразум обезбеђује специфичне методе контроле наоружања које подлеже контроли од свих страна у Споразуму, на свим територијама, методе смањивања наоружања, размену информација, као и потврђивање одлука које се доносе консензусом на Подрегионалној консултативној комисији (одржава се два пута годишње). Споразум се састоји од 15 чланова и 6 протокола (о инспекцији, о редукацији, о Подрегионалној консултативној комисији, о размени информација и нотификацији, о постојећим типовима наоружања и поступцима рекласификације модела и верзије борбено способних школских авиона). Такође, стране су се обавезале да дају изјаве о добровољном ограничењу бројног стања војног људства.⁶ За спровођење Споразума одговоран је лични представник председавајућег ОЕБС-а са седиштем у Бечу, а састанцима Подрегионалне консултативне комисије, поред страна (Р. Србија, Р. Хрватска, БиХ и Црна Гора), личног представника председавајућег ОЕБС-а, присуствују и чланови Контакт групе (САД, Руска Федерација, Француска, СР Немачка, Велика Британија и Италија) у својству сведока.

Споразум о регионалној контроли наоружања за државе бивше СФРЈ (познат као члан V), примењује се од 1. јануара 2002. године. Документ се претежно састоји од добровољних мера за посебне регионалне мере које могу бити корисне, у зависности од националних безбедоносних захтева. Уговор се практично примењује најчешће у оквиру билатералних уговора између држава, на пољу безбедности кроз пружање помоћи у школовању кадра, обуци на разним пољима, као и контроле наоружања. У контексту различи-

⁵ У септембру 2008. године одржано је 300 мисија, 600 инспекција контроле наоружања у БиХ које је извршила Република Хрватска. Такође, спроведено је 127 инспекција редукације наоружања, уништено је 9.000 комада наоружања које подлеже контроли, смањено се број објеката инспекција са 244 на 85 (објекат инспекције је најмање у рангу самосталног батаљона), учествовало је преко 1.000 асистената инспектора из 29 држава.

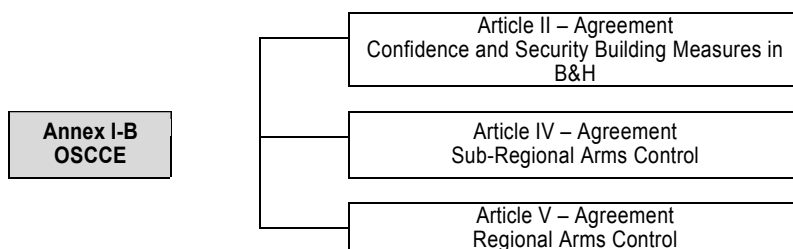
⁶ На 43. састанку Подрегионалне консултативне комисије, одржаној од 2. до 5. 11. 2009. године у Новом Саду, усвојене су и прихваћене изјаве о добровољном ограничењу војног људства, што укључује садашње војне снаге и резерву, и то: БиХ се ограничава на 16.000 припадника (9.910 стални састав), Црна Гора на 5.000 припадника (2.400 стални састав), Република Хрватска на 44.000 припадника (19.712 сталног састава), Република Србија на 119.605 припадника (29.357 сталног састава).

тих мера усвојених у оквиру Дејтонског мировног споразума и ради поновног успостављања мира и стабилности на простору бивше Југославије, 1995. године на састанку Министарског савета ОЕБС-а у Будимпешти, државе чланице доносе одлуку о успостављању личног представника председавајућег ОЕБС-а како би помогле странама у њиховим преговорима у примени мира и споразума контроле наоружања. Основна улога личног представника председавајућег ОЕБС-а састоји се у промоцији политичког консензуса, осигуравања несметаног тока процеса и савлађивања евентуалних препрека у имплементацији Споразума. Лични представник је посредник између међународне заједнице и страна у процесу имплементације Споразума који помаже и подржава стране у управљању договорених мера контроле наоружања. Главни задаци личног представника јесу: да се стара о одржавању састанака којима се регулише управљање Споразумом; да надзире правилност спровођења инспекцијског режима на терену; да надзире активности смањења наоружања; да надзире обуку инспектора и међународних асистената; да надзире и анализира размену војних информација; да промовише организацију бијеналних прегледних конференција и састанака годишње размене војних информација; да одржава блиске контакте са политичким представницима влада страна у Споразуму; да редовно обавештава председавајућег ОЕБС-а и извештава Стални савет, на нивоу амбасадора и министарском нивоу, најмање једном годишње или када је то потребно.

Канцеларија личног представника председавајућег ОЕБС-а налази се у Бечу, у којој је запослен мањи тим међународних стручњака за контролу наоружања који раде у тесној сарадњи са странама. Они дају сугестије и предлоге, решавају нејасноће и пружају помоћ у решавању правних и техничких питања, односно помажу и подржавају стране да правилно и ефикасно имплементирају Споразум. Канцеларија је успостављена 1996. године, од када је и отпочео процес постепеног смањења броја особља. Оригинална канцеларија имала је 20 људи, укључујући амбасадора и два генерала. Током година, Канцеларија је постепено смањивана и данас, у складу са процесом преноса власништва Споразума на стране, ради са минимумом неопходних средстава, како у смислу буџета, тако и људства. Састоји се од пет чланова: личног представника председавајућег ОЕБС-а, 1 војног саветника, 1 официра за оперативне послове (аналитичар података), 1 официра логистике и 1 секретара. У оквиру разматрања утицаја Дејтонског споразума на уређивање односа у БиХ биће приказана архитектура овог мировног споразума са 11 анекса. Свих 11 анекса имају за циљ поновну изградњу БиХ, узимајући у обзир унутрашњу ситуацију и окружење.

DPA – General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina											
1-A Mil. Aspects	1-B Regional Stabilization	2-Inter-Entity Boundary	3-Elections	4-Constitution	5-Arbitration	6-Human Rights	7-Refugees	8-National Monuments	9-Public Co-operation	10-Civ. Implementation	11-International Police Task Force
BOSNIA AND HERZEGOVINA											

Анекс 1 – део А, садржи постконфликтне војне аспекте мировног решења (који су касније „дали живот” ИФОР-у, затим СФОР-у и данас ЕУФОР-у), док део Б садржи различите мере за регионалну стабилизацију. У том смислу, анекс 1 – део Б садржи различите врсте стабилизационих мера:

Бивши члан II садржао је Мере за изградњу поверења и безбедности (CSBMs) у БиХ. Представљао је динамичан систем кооперативне безбедности унутар БиХ, постигнут кроз одређен скуп активности за изградњу поверења, са циљем да окупља стране, стварајући више поверења и развијајући заједничке интересе. После осам година успешне имплементације, стране су једногласно одлучиле да затворе овај споразум 28. септембра 2004. године. Члан IV представља Споразум о подрегионалној контроли наоружања, који је усмерен на балансирање оружаних снага у подрегиону бивше Југославије. Основан је како би се смањио ризик од нове ескалације сукоба и спречавање трке у наоружању у подрегиону. Ова мера је још увек на снази и под надзором је Канцеларије личног представника председавајућег ОЕБС-у у Бечу. Члан V се, такође, бави питањима контроле наоружања у региону. Достигнувши стабилност само међу земљама које су биле укључене у сукоб у периоду од 1992. до 1995. године, није остварио сврху свог постојања. Општа идеја била је да се створи систем регионалне равнотеже у и око бивше Југославије. После интензивних преговора, на основу „Закључног документа”, ова мера је била препуштена иницијативи појединачних 20 земаља које су укључене и данас се понекад спроводи на билатералном нивоу.

Члан IV Споразума о подрегионалној контроли наоружања потписан је у Фиренци 14. 6. 1996. године (стога је познат и као Споразум у Фиренци). Главни задатак био је да се постигне и одржи уравнотежен и стабилан ниво одбрамбених снага у подрегиону у погледу фонда тешког наоружања и људства. Споразум је обезбедио правни оквир за наметање инспекцијског режима контроле у војним базама и инсталацијама у области примене, уз спољну подршку асистената који долазе из 29 земаља чланица ОЕБС-а. Члан IV Споразума о подрегионалној контроли наоружања, 1996. године потписало је пет уговорних страна: Република Хрватска, Савезна Република Југославија (која је касније постала државна заједница Србија и Црна

⁷ Periotto, C., Brigadier General, Personal Representative of the OSCE Chairman in Office for Article IV, Annex 1/B, Dayton Peace Accords, Presentation on the „Sub-Regional Arms Control, Article IV- Annex 1/B, Dayton Peace Accords”, Meeting of the Permanent Working Group of the Sub-Regional Consultative Commission, Vienna, 21-24 february 2011.

Гора) и три стране у Босни и Херцеговини (БиХ, Република Српска и Федерација Босне и Херцеговине). Међутим, до 2002. године биле су само четири стране, пошто БиХ у то време на државном нивоу није имала у власништву било какво наоружање. Током 2002. године, након дугих преговора на челу са личним представником председавајућег ОЕБС-а, БиХ је почела да спроводи активне инспекције на територији суседних страна мешовитим тимовима из оба ентитета.

Два важна догађаја, „унификација одбране” у БиХ и независност Црне Горе, значајно су утицали на Споразум из Фиренце. Почетком 2003. године БиХ је покренула реформу своје одбрамбене структуре ради предаје одговорности из ентитета Републике Српске и Федерације БиХ на државни ниво. Крајем 2003. године усвојен је нови Закон о одбрани БиХ, чији је главни резултат био успостављање Министарства одбране БиХ на државном нивоу, иако су у то време друга два министарства одбране, у Федерацији БиХ и РС и даље постојала. Нови закон ступио је на снагу 28. децембра 2005. године, да би затим, у јануару 2006. године, министарства одбране и команде два ентитета биле званично преузете од Босне и Херцеговине на државном нивоу. Успостављен је и нови јединствени буџет за одбрану. Ентитетски верификациони центри, у Федерацији БиХ и РС, затворени су и њихове функције је преузео Верификациони центар конституисан на државном нивоу. Као последица тога, стране су договориле и потписале 10. 3. 2006. године, амандмане (I-VI) којима је измењен и допуњен оригинални Споразум. Други важан историјски догађај била је независност Црне Горе. У складу са чланом 60. Уставне повеље државне заједнице Србије и Црне Горе, у јуну 2006. године, Влада Црне Горе одржала је референдум о суверености и прогласила независност. Након билатералних преговора, државна заједница Србија и Црна Гора подељена је у две независне државе, а 2007. године Црна Гора је почела учествовати у систему подрегионалне контроле наоружања, као индивидуална страна у Споразуму.⁸ Дошло је поново до правне измене члана IV Споразума. Након преговора између страна и уз подршку личног представника председавајућег ОЕБС-а, нови значајни амандмани (VII-XI) којима је измењен и допуњен члан IV, потписани су 14. октобра 2008. године. Од оригиналних пет страна у 1996. години, постојале су три стране у 2006. години, након успостављања јединственог система одбране у БиХ, а затим четири у 2007. години, након независности Црне Горе.

Тренутно бројчано стање наоружања страна ограниченог Споразумом приказано је у следећој табели:⁹

⁸ Распад државне заједнице СЦГ није утицао на јасно опредељење Србије да настави своју сарадњу са ОЕБС-ом. То потврђују важни стратешки документи који су усвојени у времену када је Србија постала самостална држава. Тако је, на пример, у Стратегији одбране експлицитно наведено следеће: Република Србија потврђује своју приврженост Завршном документу из Хелсинкија и осталим основним документима ОЕБС-а. Наглашава своју спремност да правовремено испуњава своје обавезе на подручју контроле наоружања и спречавања пролиферације оружја, као и да предузима мере за изградњу поверења и безбедности које произилазе из Бечког документа и осталих докумената о политичко-војним аспектима безбедности ОЕБС. *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009, стр. 11.

⁹ Periotto, C., Brigadier General, Personal Representative of the OSCE Chairman in Office for Article IV, Annex 1/B, Dayton Peace Accords, Presentation on the „Sub-Regional Arms Control, Article IV- Annex 1/B, Dayton Peace Accords”, Meeting of the Permanent Working Group of the Sub-Regional Consultative Commission, Vienna, 21-24 february 2011.

	Battle Tank	Armoured Combat Vehicle	Artillery	Combat Aircraft	Helicopters
SRB	948	786	3.375	143	46
	488	600	2.611	81	38
HRV	410	340	1.500	62	21
	258	111	1.438	19	7
B&H	410	340	1.500	62	21
	320	270	1.389	19	7
MNE	77	64	375	12	7
	0	8	149	4	6
TOTAL	1.845	1.530	6.750	279	95
	1.066	989	5.587	123	58

As of January 01st 2011

Чињеница је да су данас, после 14 година успешне имплементације, све категорије наоружања много испод лимита постављених 1996. године. Од примене Споразума, која је отпочела 1996. године, стране су смањиле импресивну количину 9.434 комада тешког наоружања. Овај огроман број смањења наоружања је, такође, у вези са чињеницом да су стране наставиле и даље добровољно смањење тешког наоружања и након завршетка званичне фазе смањења, која је завршена у 1997. години, и наставиле да обавештавају о својим редукацијама (укључујући извоз) за верификационе посете. То представља јасан знак одлучности страна да наставе развијање транспарентности изван строгих одредби Споразума.

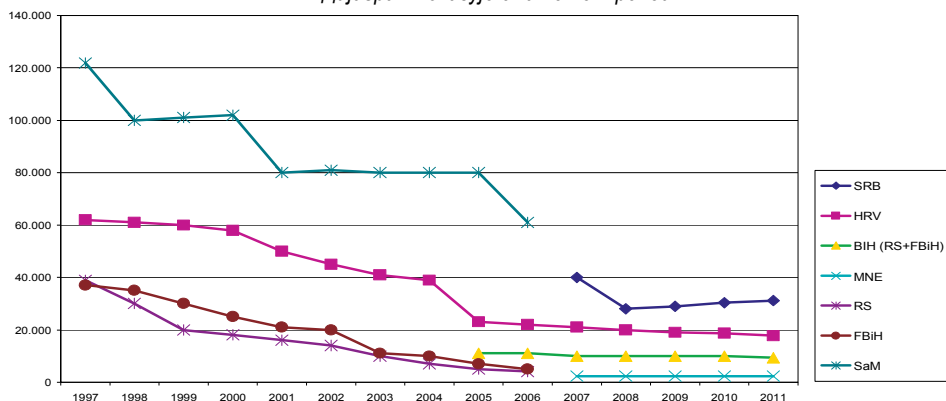
Category Party	Battle Tank	Armoured Combat Vehicle	Artillery	Combat Aircraft	Helicopter	Total
SaM/SRB	666	342	1.710	146	11	2.875
MNE	63	0	220	8	1	292
HRV	88	95	968	9	2	1.162
FB&H	57	34	2.399	0	0	2.479
RS	387	192	1.987	4	0	2.570
BIH	0	5	40	0	0	45
Total	1.261	668	7.324	163	14	9.434

as of 24 December 2010

Други, такође важан аспект јесте импресивно смањивање војног људства страна током година.¹⁰

¹⁰ Ibidem.

Дијаграм показује смањење тренда

Приказани подаци односе се на пријављено мирнодопско стање са последње годишње размене информација:

	2011.	(2010)
Република Србија	31,088	(30,316)
Република Хрватска	17,696	(18,615)
БиХ	9,338	(9,910)
Црна Гора	2,356	(2,356)

У последњој деценији стране су константно смањивале своје војне снаге. Осим тога, у 2009. години стране су доставиле нове изјаве о добровољном ограничењу војног људства које су замениле старе изјаве из 1996. године, придодате првобитном Споразуму. Подаци из нових изјава о добровољном ограничењу бројног стања војног људства потврђују тренд смањења. Од 1996. године, укупно 343 мисије и 643 инспекције успешно су спроведене. Реализовано је укупно 129 инспекција смањења. Све инспекције биле су у пратњи 1.171 асистента ОЕБС-а из 29 различитих земаља чланица. Осим мањих техничких проблема, нарочито током почетне фазе, који су успешно решени, није било значајнијих или већих проблема током спровођења споразума на терену. Успех у примени Споразума постигнут је, углавном, због одлучности које су стране показале од почетка да консолидују стабилност, мир и безбедност у региону, док су Канцеларија личног представника, земље чланице Контакт групе и међународна заједница обезбедиле пружање помоћи и подршке овом напору.

Поставља се питање: које су перспективе овог историјског Споразума данас, у ситуацији која се више не може поредити са оном у другој половини 90-их година?

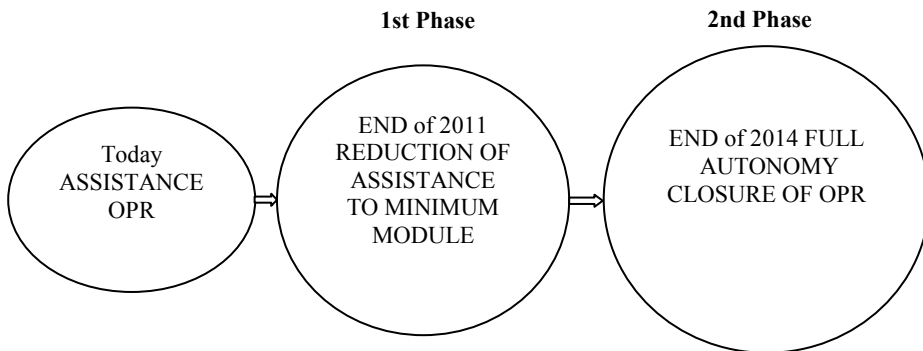
Према генералу Perotti, посматрано из средњорочне перспективе, иако постоје неки нерешени проблеми, стабилност подрегиона југоисточне Европе је дефинитивно побољшана током година. Тренутна ситуација је солидна и нема ризика од нових војних сукоба. Земље у региону развијају нове облике сарадње и њихова пажња је усмерена на могућност и прилику да се у што краћем року придруже Европској унији и/или евро-атлантским институцијама. У међувремену, члан IV Споразума и даље се успе-

шно спроводи. У том контексту земље региона су охрабрене да повећају свој утицај над управљањем свих питања која је до сада подржала међународна заједница. Циљ је да у будућности дође до постепеног постизања пуне аутономије у свим областима деловања. Овај тренд подразумева и поље контроле наоружања у члану IV Споразума. Као последица тога, процес преноса власништва је у току и Акциони план се имплементира. Акциони план преноса Споразума јесте процес чији је циљ постепено преношење одговорности на свим странама у Споразуму до тачке када нема више спољне помоћи која је потребна од стране ОЕБС-ове међународне заједнице.

Реализација наведеног плана састоји се од две фазе. *Прва фаза*, која је почела 2010. године, састоји се од смањења међународне помоћи на минимум модула. Током ове фазе одговорност за спровођење одређених функција, које су до сада биле реализоване уз подршку личног представника председавајућег ОЕБС-а, пренесене су странама. Њен успех зависи, у основи, од способности страна да одговоре новим обавезама. *Друга фаза*, која је планирана да буде закључена до краја 2014. године, састоји се од припрема за коначни пренос пуне аутономије странама. Током ове фазе, све неопходне припреме: правне, политичке и техничке мере, структуре и процедуре које би омогућиле странама даљи наставак имплементације Споразума, треба да буду разрађене. Када друга фаза буде завршена, Канцеларија личног представника може бити затворена. Планирано је да се улога ОЕБС-а помери од помоћи до врсте подршке уобичајеној активности. Истиче се да трансфер пуне аутономије представља „тачку са које нема повратка”.

Процес преноса власништва подржали су: ОЕБС-ова заједница, ЕУ, чланице Контакт групе, посебно САД и Русија, као и саме стране са препоруком да се настава са постепеношћу у његовој имплементацији.

Средњорочне перспективе – Фазе у процесу преноса власништва¹¹

Посматрајући члан IV Споразума кроз призму дугорочне перспективе, нови догађаји могу отворити врата за различите врсте сценарија.

Први могући сценарио јесте успостављање нове европске безбедносне архитектуре, на основама адаптираног Споразума о конвенционалним снагама у Европи. Оцена личног представника је да би овај сценарио вероватно довео до затвара-

¹¹ Ibidem.

ња члана IV Споразума, јер је логично да се свака појединачна страна придружи новом окружењу контроле наоружања у Европи.

Према другом могућем сценарију, стране постају чланице ЕУ и/или чланице НАТО-а. Истиче се да када стране постану чланови проширених савеза, не би више имале добар разлог да наставе са спровођењем члана IV. Наглашава се да се чланице НАТО-а и ЕУ не инспектују узајамно, што је такође и њихова политика приликом спровођења режима инспекција по Споразуму о конвенционалним снагама у Европи. Стога, разумно би било да стране одлуче да затворе Споразум.

Закључак личног представника председавајућег ОЕБС-а јесте да, захваљујући успешном спровођењу члана IV Споразума, стране напредују, иако различитим брзинама, у правцу пуне европске или евро-атлантске интеграције. То је поткрепљено чињеницама да је Република Хрватска добила пуноправно чланство у НАТО-у у априлу 2009. године. Црна Гора је у Акционом плану за чланство (МАП) од децембра 2009. године. Босна и Херцеговина је чланица НАТО програма „Партнерство за мир” од 2006. године, а уз неке услове ускоро би могла бити позвана да приступи МАП-у. Република Србија је у НАТО програму „Партнерство за мир” од 2006. године.

Спровођење члана IV Споразума, по речима личног изасланика председавајућег ОЕБС-а наставља да буде примењивано уз пуно поштовање договорених мера и на добром је путу. Импресиван је број инспекцијских мисија које су спроведене до сада са доприносом стотина међународних асистената и импресивна је количина тешког наоружања која је уништена. Надаље, стране су константно смањивале бројно стање војног људства. Посете и инспекције спроведене од верификационих тимова страна у прошлим годинама у подрегиону су важне, не само да би испуниле циљ члана IV, односно уравнотеживања и контролисања оружане ситуације у подрегиону, већ су послужиле као савршено и непроцењиво средство за развијање поверења између њихових војних представника. На исти начин, састанци политичке и радне димензије били су савршена прилика да стране ојачају односе на политичком и техничком нивоу.

Захваљујући ефикасној подршци међународне заједнице и конструктивном приступу укључених земаља, данас се стабилност у подрегиону може сматрати солидном. Ова ситуација је резултат споразума о контроли наоружања који је током последњих 14 година доказао своју вредност, доприносећи побољшању војне ситуацију до те мере да више не може да се упоређи са ситуацијом у касним 90-им годинама. Поред тога, Споразум о субрегионалној контроли наоружања, као део Дејтонског мировног споразума, и даље представља основни допринос интеграцији земаља региона у евро и/или евроатлантске институције. По питању преноса власништва над процесом истиче се да ову фазу еволуције у правцу пуне аутономије не би требало тумачити као да међународна заједница повлачи своју подршку или препушта регион самом себи. Напротив, међународна заједница ће остати ангажована, али жели да види земље региона како постепено преузимају власништво над политичким процесом. Када је у питању дугорочна перспектива, апострофира се да стране могу наставити да спроводе споразум контроле наоружања уз пуну аутономију, док не дође до индивидуалног приступања новој безбедносној архитектури у Европи, или док не дођу до пуноправног чланства у европским и/или евроатлантским структурама.

У Стратегији националне безбедности Републике Србије предвиђа се наставак спровођења Споразума о подрегионалној контроли наоружања/Споразум из Фи-

ренце 1996. (члан IV Анекс 1-Б Дејтонског споразума). Истиче се његова кључна улога у „стабилизацији мира и унапређењу сарадње у тако важној области као што је војна област” и залаже се за „настављање процеса у вези са даљим преузимањем власништва страна у примени овог споразума”.¹² На тај начин постављени су чврсти правни оквири у којима се мора кретати будућа сарадња на плану реализације правних докумената, односно политичких споразума у сфери контроле наоружања потписника Дејтонског споразума.¹³

Бечки документ о јачању мера безбедности и поверења међу чланицама

Мере за изградњу поверења и сигурности (у даљем тексту: CSBM) представљају инструмент који се може користити у преговорима са потенцијалним супарницима ради смањења ризика од конфликта. Када ниједна сукобљена страна не жели рат, могуће је узајамно повећати поверење, чинећи војне акције транспарентнијим. CSBM рашчишћавају намере одређених војних операција (као теренске вежбе), побољшавају комуникацију између потенцијално зарађених страна и представљају водиле у погледу војних операција подложних погрешном тумачењу. Ограничења војних операција могу, такође, да играју улогу у режимима мера за изградњу поверења и сигурности. Као и остали инструменти контроле наоружања, CSBM режими зависе од политичког фактора. Све стране морају да се договоре да ће споразум служити њиховим интересима. Тако, CSBM могу бити ефективне само када ниједна од страна не намерава да спроведе напад. Ако и када овај неопходан услов не буде испуњен и када се војни планери, на једној страни, спреме да изведу напад, морају да бирају између отвореног одбијања режима или његовог једноставног кршења. Европа је била домаћин већине потпуно развијених CSBM програма од 1975. дугујући то напорима конференције о безбедности и кооперацији у Европи (CSCE) – сада позната као организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС/ OSCE). Заједно са европским земљама, САД је учествовао у CSBM режиму Бечког документа 1999. и у форуму базираном у Бечу о безбедносној сарадњи. Током последњих тридесет година CSBM су прво тестиране на средњем истоку, у вези израелско-египатског споразума на Синају. Сличне CSBM спровођене су између Пакистана и Индије, и биле су предмет тако неплодних расправа између Северне и Јужне Кореје. CSBM могу бити ефективне само када све стране желе да оне раде. Када криза постане акутна, CSBM су већ пропале.¹⁴

¹² *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009, стр. 22.

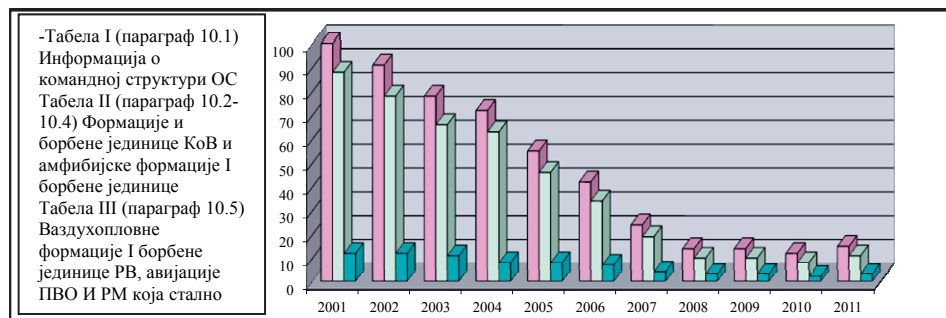
¹³ При разматрању обавеза проистеклих из политичких споразума не треба губити из вида чињеницу да они нису у тој мери савршени. Неретко се сусрећемо са одредбама чије значење није увек могуће прецизирати због чињенице да политичке споразуме склапају владе и шефови држава, али они у државама у чије име су склопљени не пролазе кроз поступак ратификације. Стога преузете обавезе нису правне већ политичке природе, па њихово непоштовање не повлачи правне већ политичке санкције. Димитријевић, В., Пауновић, М. у сарадњи са Ђерић, В., *Људска права*, Београдски центар за људска права, Београд, 1997, стр. 66-67.

¹⁴ Rookke, E. J. (Lieutenant General), *Стратешка процена*, Институт за националне стратешке студије САД, 1996, стр. 90-91.

Бечки документ (1999) настао је као потреба за повећањем мера безбедности и поверења, те разоружању у Европи земаља ОЕБС-а, како би се изразила дужност држава да се суздрже од претње силом или употребе силу у својим међусобним односима, као и међусобним односима уопште. Преговори су вођени од 1989. године до 1999. године, документ је потписан 16. новембра 1999. године у Истанбулу, а ступио на снагу 1. јануара 2000. године. Овај документ сједињује скуп нових мера за изградњу поверења и безбедности које чине различити садржаји. Ради потпунијег разумевања неопходно је указати на следеће мере и активности:

1) Годишње размене војних информација. Државе достављају информације једном годишње до 15. децембра, а информација има важност од 1. јануара текуће године. Свака годишња информација обухвата информације о војним снагама од врховне команде до јединица нивоа самосталног батаљона. Свака држава је дужна да обавести све остале чланице ако неко војно средство излази из употребе или улази у употребу у оружане снаге. Преглед табела са годишњих размена војних података у периоду од 2001. до 2011. године, које је Република Србија доставила ОЕБС-у, приказује константан тренд смањења укупног броја формација и борбених јединица.

Преглед укупног броја формација – јединица из годишњих размена војних података у периоду од 2001. до 2011. године достављених ОЕБС-у¹⁵

2) Планирање одбране – размена информација. Државе чланице ће сваке године размењивати информације у погледу средњорочних и дугорочних намера сваке државе чланице ОЕБС-а, у вези са величином, организацијом, стручном војном обученошћу људства и опремом њених оружаних снага, као и области одбрамбене политике, доктрине и буџета, укључујући и обавештење када је одобрен војни буџет за наредну годину, а у складу са члановима 15.1. до 15.4. У оквиру информисања свака држава може тражити појашњење од друге државе која је дужна да пружи ову врсту појашњења.

3) Смањења опасности – механизам саветовања и сарадње у вези са неуобичајним војним деловањем. Свака држава чланица има право да тражи додатне информације од друге државе о евентуалним неуобичајним и непланираним активно-

¹⁵ Извор: Верификациони центар УМВС Министарства одбране Републике Србије: *Годишње информације о војним снагама Републике Србије које су размењене са чланицама ОЕБС у периоду од 2001. до 2011. године.*

стима војних снага. У захтеву за објашњењем наводе се узроци забринутости, а објашњење треба дати најкасније за 48 сати, са чиме се упознају државе чланице. У случају потребе организује се састанак свих чланица у року од највише 48 сати на месту које договоре државе које имају нејасноћа или при Центру за превенцију конфликата, под председавањем председавајућег ОЕБС-а.

4) Контакти – остварују се кроз: посете ваздухопловним базама, програме војне сарадње, демонстрације нових врста главних система наоружања и опреме, претходна извештавања о војним активностима, омогућавање посматрања одређених војних активности, израду годишњих календара активности, узајамно поштовање и провере достављених информација, регионалне мере и одржавање састанака на различитим нивоима.

I Посете ваздухопловним базама. Свака држава чланица која у свом саставу има ваздухопловне снаге у складу са чланом 10 организује посету својим мирнодопским ваздухопловним базама једном у пет година, где ће посетиоцима (до 2 представника сваке државе чланице) уприличити праћење активности у ваздухопловним базама, укључујући и припреме за обављање функција ваздухопловне базе кроз редовне дневне активности (посета траје најмање 24 сата). Посетиоцима је омогућено да комуницирају са командантима и целим особљем базе, као и разгледање свих ваздухоплова у бази. Република Србија је после повратка у ОЕБС, у складу са одредбама Бечког документа 1999, успешно реализовала две посете ваздухопловним базама и војним јединицама у Републици Србији.¹⁶

II Програм војних контаката и сарадње. Ради унапређења међусобних односа у интересу јачања процеса изградње поверења и безбедности, државе чланице ће на добровољној бази омогућавати: размене чланова оружаних снага на свим нивоима, посете представника јединица, размене посада ваздухоплова и пловила, омогућавања школовања и курсирања припадника оружаних снага држава чланица, учење страних језика, усавршавање наставника запослених у војсци, размене стручњака за војна и слична подручја, активно учешће припадника оружаних снага на конференцијама, семинарима и симпозијумима, издавање заједничких публикација о питањима безбедности и одбране, организовање заједничких спортских и културних такмичења за припаднике оружаних снага.

III Демонстрација нових врста главних система наоружања и опреме. Свака држава чланица ће најкасније годину после увођења новог средства које потпада под категорију главних система наоружања и опреме организовати демонстрацију тог средства за све чланице. Тај вид активности може бити увезан са још неком активношћу по одлуци домаћина.¹⁷

5) Претходно извештавање (нотификација) о неким војним активностима. Свака држава се обавезује да извести све државе чланице о почетку војних активности

¹⁶ Извор: Верификациони центар УМВС Министарства одбране Републике Србије: Прва посета посматрача/посетилаца земаља чланица ОЕБС-а, 285. ваздухопловној бази у Лађевцима и 252. оклопној бригади у Краљеву од 23. до 26. јуна 2003. године и друга посета 204. ваздухопловној бригади у Батајници и Специјалној бригади Војске Србије у Панчеву од 16. до 19. маја 2011. године.

¹⁷ Најчешћа пракса јесте организовање посете авио-бази са посетом војним јединицама и демонстрацијом новог типа наоружања. Свака држава обавештава остале чланице о планираним контактима најкасније до 15. новембра сваке године за следећу календарску годину, и то: посете ваздухопловним базама (чланови 19-29), посете војним објектима, јединицама и посматрање војних активности (чланови од 30.3 до 30.6), посматрачке посете (чланови од 30.7 до 30.8) и демонстрација нових врста главних система наоружања и опреме (чланови од 31 до 35).

(премештању трупа, концентрацији трупа, извођење маневара и сл.) најмање 42 дана унапред, и то:¹⁸ најмање 9.000 војника, укључујући људство за подршку, или најмање 250 борбених тенкова, или најмање 500 оклопних борбених возила, или најмање 250 самоходних и вучних артиљеријских оруђа (калибра 100 мм и више), или најмање 200 летова ваздухоплова, искључујући хеликоптере, или учешће најмање 3.000 војника у амфибијском, хеликоптерском и падобранском десанту појединачно.

6) Посматрање одређених војних активности. За сваку активност која подлеже извештавању државе чланице позивају посматраче из свих осталих држава. Свака држава чланица може упутити до два своја представника који уживају имунитет који је одобрен дипломатским представницима у Бечкој конвенцији о дипломатским односима. Држава у коју се упућују посматрачи дужна је да одобри преглед територије и наоружања које је намењено посматрању и да пружи потребне одговоре на питања посматрача. Такође, посматрачима се омогућава посматрање из ваздушног простора, појашњење тока активности, а омогућава им се и контакт са амбасадама и представништвима својих држава, као и сусрет са осталим представницима држава који су упутили посматраче. На крају се саставља извештај који је доступан свим државама чланицама.

7) Годишњи календар. Државе чланице размењују годишњи календар о планираним војним активностима са којим упознају остале државе чланице до 15. новембра текуће године за наредну годину, у складу са чланом 61.

8) Поштовање и провера. Поштовање и провера реализују се кроз спровођење инспекција и евалуацију.

I Инспекција (надзор). Свака држава чланица има право спровођења инспекција на територији осталих чланица у подручју примене мера изградње поверења и безбедности. Свака држава није у обавези да прихвати више од три инспекције. Инспекција се може одбити само у случају више силе (природне катастрофе или сл.), а одговор на захтев доставља се максимално 24 часа након добијања захтева за спровођење инспекције и може отпочети најраније после 36 часова након пристиглог одговора. Инспекцијски тим има максимално четири члана који могу бити из више држава. Инспекција се спроводи из ваздушног простора и са копна, траје 48 часова, а у пратњи инспекцијског тима све време је пратећи тим државе која прима инспекцију, а по процедури за спровођење инспекције.¹⁹

II Оцена (евалуација). Информације које су дате у складу са одредбама „Информација о војним снагама” и „Информације о размештају главних система наоружања и опреме” подлежу оцени. Свака држава чланица дужна је да прими једну евалуацијску посету на сваких 60 јединица које су пријављене, али не више од 15 посета током године. Инспекција траје до 12 часова за време једног радног дана. У инспекцијском тиму је највише три члана (могу бити из три различите државе), а пратњу коју организује држава која прима евалуацијску посету обезбеђује пратећи тим по процедури која је прописана.²⁰

9) Регионалне мере. Државе чланице могу да проширују своја деловања на основу посебних споразума на билатералном, мултилатералном или регионалном нивоу

¹⁸ Бечки документ из 1999. (члан 44.1 до 46.2).

¹⁹ Ibid. (члан 79-106).

²⁰ Ibid. (члан 108-137).

ради повећања мера поверења и безбедности, а по процедурама које је одобрио ОЕБС и које су прилагођене регионалним потребама. Такође, државе чланице могу преговарати о додатним мерама изградње поверења и безбедности у складу са начелима.²¹ Република Србија спроводи на билатералном нивоу допунске мере за јачање мера безбедности и поверења и развој војних односа са оружаним снагама Републике Бугарске,²² Савезне Републике Немачке²³ и Републике Мађарске.²⁴

У Стратегији одбране наглашава се спремност Републике Србије да „правовремено испуњава своје обавезе на подручју контроле наоружања и спречавања пролиферације оружја, као и да предузима мере за изградњу поверења и безбедности које произилазе из Бечког документа и осталих докумената о политичко-војним аспектима безбедности ОЕБС”.²⁵ Мере за изградњу поверења и безбедности су од суштинског значаја за мирно решавање спорова и уздржавања држава од претње или употребе силе. Њихово даље унапређивање би још више учврстило основе успостављене безбедносне архитектуре међу чланицама ОЕБС-а.

Државе учеснице су у септембру 2010. године договориле да отпочну са ажурирањем Поглавља В, о претходној најави одређених војних активности и Поглавља IX, које се односи на спровођење инспекција и евалуацијских посета. Нове мере ЦСБМ, посебно оне које су узроковане појавом нових безбедносних изазова, ризика и претњи, требало би да одговарају безбедносним потребама свих и сваке чланице ОЕБС-а појединачно, уз јасно диференцирање војних и политичких аспеката, да буду компатибилне са постојећим и да се могу верификовати.

Кодекс понашања у војно-политичким аспектима безбедности

Државе чланице свесне су потребе за побољшањем сарадње у области безбедности, потврђујући да се са Кодексом понашања не умањује вредност и применљивост Повеље Уједињених нација или других одредби међународног права, Хелсин-

²¹ Ibid. (члан 142-147).

²² Извор: Верификациони центар Управе за међународну војну сарадњу Министарства одбране Републике Србије: „Протокол о сарадњи министарстава одбране Р. Бугарске и Р. Србије (Србије и Црне Горе) о мерама за јачање поверења и безбедности које допуњују Бечки документ 1999 и о развоју војних односа, на основу члана 2, ст. 2. Споразума између Савезног министарства за одбране Савезне Републике Југославије (Р. Србије) и Министарства Р. Бугарске о сарадњи у складу са Поглављем X Бечког документа 1999”, Софија, 7. 2. 1996.

²³ Извор: Верификациони центар Управе за међународну војну сарадњу Министарства одбране Републике Србије: „Писмо о намерама између Верификационог центра Управе за међународну војну сарадњу Министарства одбране Р. Србије и Верификационог центра Бундесвера СР Немачке, у складу са Поглављем X, Бечког документа 1999 и на основу Закључног документа о преговорима према Члану В, Анекс 1Б, Општег оквирног споразума о миру у БиХ”, 15. 2. 2004.

²⁴ Извор: Верификациони центар Управе за међународну војну сарадњу Министарства одбране Републике Србије: „Споразум о мерама за јачање поверења и безбедности које допуњују Бечки документ 1999 и о развоју војних односа између Владе Р. Мађарске и Владе Р. Србије (Савета Министара Србије и Црне Горе)”, Будимпешта, 24. 3. 2005.

²⁵ *Стратегија одбране Републике Србије*, op. cit., стр. 11.

шког завршног акта, Паришке повеље и Хелсиншког документа из 1992. године. Они укључују узајамну одговорност држава једне према другој и влада држава према својим народима у складу са Конференцијом за безбедност и сарадњу у Европи. Кодекс садржи следеће неопходне елементе: одржавање мира и поштовање људских права и повезивање економске сарадње са сарадњом на заштити животне средине, безбедност је недељива и државе чланице се обавезују да неће нарушавати безбедност друге државе на рачун повећања своје безбедности, неће подржавати терористичко деловање и обавезују се да ће судски гонити или изручити терористе, неће пружати помоћ државама које су прекршиле обавезе према повељи УН и Декларацији о начелима односа између држава чланица, садржаним у Хелсиншком завршном акту, свака држава чланица ће одредити своје војне капацитете према својим потребама које су у сразмери са њеним индивидуалним и колективним потребама, а преузеће и све своје обавезе на пољу контроле наоружања, потенцирање на сарадњи у пољу раног откривања сукоба, спречавања сукоба, поступака у кризним ситуацијама и мирном решавању спорова, а у случају оружаног сукоба предузеће све да дође до обуставе сукоба у подели хуманитарне помоћи, како би се олакшале патње цивилног становништва. Такође, државе чланице треба да обезбеде: демократску контролу својих снага безбедности, транспарентност у контроли оружаних снага, законску легислативу за припаднике оружаних снага, едукацију припадника оружаних снага у познавању хуманитарног међународног ратног права, а свако ангажовање оружаних снага у унутрашњости државе мора бити у складу са уставом и одлукама надлежних органа који су изабрани по законским регулативама.

Влада Републике Србије је, 20. новембра 2008. године, усвојила Закључак о прихватању начела из Кодекса понашања Европске уније. Одлука о критеријумима за издавање дозвола за извоз наоружања, војне опреме и робе двоструке намене²⁶ прописује осам критеријума који морају да се размотре пре издавања дозволе и усклађена је са Правилима понашања у извозу оружја ЕУ. Критеријуми на основу којих се издају дозволе за извоз наоружања, војне опреме и робе двоструке намене су: поштовање међународних обавеза, нарочито санкција које је изгласао Савет безбедности УН, међународних споразума о неширењу наоружања, као и других међународних обавеза; поштовање људских права у земљи која је коначно одредиште; унутрашња ситуација у земљи која је крајње одредиште извоза, у функцији постојања затегнутости или оружаних сукоба; одржавање регионалног мира, безбедности и стабилности; национална безбедност државе, као и безбедност пријатељских земаља; понашање земље – купца у односу на међународну заједницу, посебно њен став према тероризму, природа њених савезништава и поштовање међународног права; постојање ризика да ће предмет извоза отићи у друге руке у земљи – купцу или поново бити извезен под непожељним условима, и компатибилност извоза оружја са техничком и економском способношћу земље примаоца, узимајући у обзир пожељност да земље реализују своје легитимне безбедносне и одбрамбене потребе уз најмању могућу употребу људских и економских ресурса за набавку оружја.

²⁶ Службени лист СЦГ, бр. 11/05.

Одлука ОЕБС-а о подршци Конвенцији УН о минама и заосталим експлозивним средствима из рата

Препознавајући велики проблем који у свету постоји од противпешадијских мина и експлозива заосталих из ратова,²⁷ што је посебно важно за подрегион Западног Балкана, ОЕБС је сагласан са циљевима допуњеног Протокола II, о забранама или ограничењима употребе стандардних мина, мина изненађења и осталих направа.

На основу Конвенције о забрани употребе, складиштења, производње и преноса противпешадијских мина и о њиховом уништењу из 1997. године (Отавска Конвенција), као и Протокола V из 2003. године о заосталим експлозивима из ратова, као додатак Конвенцији о конвенционалном наоружању, ОЕБС је донео одлуку о извештавању,²⁸ која се спроводи од 31. маја 2005. године, а за сваку наредну годину сачињава извештаје у облику упитника који се достављају до 31. маја текуће године.

Бивша државна заједница Србија и Црна Гора приступила је Конвенцији о забрани употребе, складиштења, производње и промета противпешадијских мина и њиховом уништавању 18. 9. 2003. године и постала држава страна ове Конвенције 1. 3. 2004. године.

Пројекат уништавања противпешадијских мина реализован је на основу Отавске конвенције о забрани употребе, складиштења, производње и преношења противпешадијских мина и о њиховом уништавању, Споразума Министарства одбране СЦГ са НАТО агенцијом за одржавање и снабдевање од 26. 2. 2005. године и Уговора број LU-UM/4500137147 од 28. 3. 2005. године о реализацији уништавања противпешадијских мина. Укупна вредност пројекта износила је 1.689.996 евра. Непосредни извршиоци пројекта били су Техничко-ремонтни завод (ТРЗ) Крагујевац и компанија „Прва искра – наменска” Барич, тако што је ТРЗ Крагујевац извршио уништавање противпешадијских мина делаборацијом, а компанија „Прва искра – наменска” Барич прераду војног у привредни експлозив. У ТРЗ Крагујевац је 7. 5. 2007. године делаборисана последња, од укупно 1.404.819 противпешадијских мина, и овај датум представља дан завршетка пројекта. Укупна количина противпешадијских мина у поседу Републике Србије, задржаних по члану 3. („Изузеци”) Отавске конвенције, тренутно износи 3.159 мине. Мине су задржане ради обуке

²⁷ Извор: Центар за разминурање Владе Р. Србије: крајем новембра 2009. године разминуран је погранични појас са Р. Хрватском површине од 6.197.791 м²; крајем 2009. године утврђено је постојање мина на подручју општина Бујановац и Прешево од око 1.389.900 м²; касетна муниција очишћена са око 5.400.000 м², док се на подручју 16 општина у Р. Србији (без КиМ) на којима је током бомбардовања 1999. године НАТО деловао са око 37.000 комада касетне муниције, налази 290 ризичних локација укупне површине од око 14.920.000 м², а евидентирано је и 110 сумњивих локација укупне површине око 6.151.000 м² на којима ће се обавити извиђање ради одбацивања или потврђивања сумњи; проценује се да се 64 неексплодирале авионске бомбе-ракете налазе на 44 локације у земљи на дубини до 20 м, а и у Сави и Дунаву, као и још око 50 комада авионских бомби и ракета (по пријави грађана Сектору за ванредне ситуације МУП-а Р. Србије) на локацијама које чекају генерално извиђање; рок за уништавање мина у минираним зонама под јурисдикцијом Р. Србије према Отавској конвенцији био је 1. март 2014. године; од оснивања Центра до 1. јула 2011. године, терен је очишћен до 99,65 одсто у складу са међународним стандардима за хуманитарно разминурање.

²⁸ Одлука Форума за безбедоносну сарадњу ОЕБС, број 7/04 од 24. новембра 2004. године.

припадника Војске Србије за евентуално ангажовање у мировним мисијама УН, приказивање ефеката дејства мина на вежбама и тестирање заштитне опреме и миноистраживача.

На основу предлога генералног секретара УН, који се односи на именовање националних експерата – квалификованих стручњака за све мисије у складу са параграфом 9. члана 8. Отавске конвенције о противпешадијским минама, Министарство одбране редовно доставља ажуриране податке са листом кандидата националних експерата из ове области. Мере за спровођење члана 9. Конвенције, на националном плану, регулисане су члановима 376. и 377. Кривичног законика Републике Србије који је ступио на снагу 1. 1. 2006. године. Поменути члановима се употреба, производња, складиштење, трговина и трансфер противпешадијских мина третирају као кривична дела. Такође, истим члановима установљене су казнене санкције за наведена кривична дела.

У складу са одлукама усвојеним на Прегледној конференцији Отавске конвенције о забрани противпешадијских мина, која је одржана у Картагени (Колумбија), децембра 2009. године, Република Србија доставила је први извештај о примени Акционог плана из Картагене. Такође, у складу са Одлуком Форума за безбедносну сарадњу ОЕБС (FSC. DEC 7/04) за достављање Извештаја по основу Мера за изградњу поверења (CSBM) и Годишњег календара активности Центра за превенцију конфликта ОЕБС, Република Србија редовно доставља податке по упитницима о противпешадијским минама и експлозивним средствима заосталим из рата.

Војска Србије је у потпуности оспособљена и опремљена за пружање помоћи другим земљама на организацији, обуци и у самом процесу уништавања мина и смањивању ризика и последица од заосталих минско-експлозивних средстава. Република Србија је, 29. маја 2009. године, ратификовала Конвенцију о правима особа са инвалидитетом и њен опциони протокол. Такође, последњих 10 година Србија је радила на имплементацији нове стратегије за побољшање положаја жртава против-пешадијских мина и особа са инвалидитетом на свим нивоима.²⁹

Закључак

Безбедност свих држава у свету суочена је са озбиљним изазовима на које није једноставно пронаћи адекватан одговор у смислу предузимања противмера растућим облицима угрожавања. Развојем свеобухватног концепта безбедности и већом улогом свих чинилаца у друштву и међународних организација, могуће је решавати проблеме везане за транснационалне претње (организовани криминал, тероризам, угрожавање информатичке безбедности, спречавање пролиферације оружја за масовно уништење, заштите енергетске инфраструктуре и друго). Војно-политички аспекти безбедности чине интегрални и кључни елемент концепта свеобухватне и недељиве безбедности који постају основа за све активности ОЕБС-а. Контрола

²⁹ Влада Републике Србије, *Одговори на Упитник Европске комисије*, Канцеларија за Европске интеграције, 2011, Поглавље 31: Спољна, безбедоносна и одбрамбена политика, питање број 27, стр. 78-81, Извор: <http://www.seio.gov.rs/dokumenta/nacionalna-dokumenta.165.html> 27/07/2011. (приступ сајту 27.07.2011.).

наоружања и мере за изградњу поверења и безбедности међу чланицама ОЕБС-а представљају најважнији део заједничких напора да се ојача безбедност путем повећања војне стабилности, транспарентности и предвидљивости. Иако контрола наоружања не може бити доживљавана као „лек за све безбедносне болести” она је одиграла главну улогу у помирењу и подухватима управљања кризама између зараћених страна на Балкану, укључујући и недржавне актере.

Постојећи оквири, као што је Споразум о конвенционалним снагама у Европи и Бечки документ 1999, који су засновани на мерама за изградњу поверења, примењени су у складу са потребама специфичног безбедносног окружења. Помоћ која је пружена странама, охрабрење које је понуђено и притисак који је извршен кроз ОЕБС био је од непроценљиве вредности у стварању свеобухватне безбедносне инфраструктуре. Ти елементи подразумевали су изградњу сарадње и успостављање кооперативније политичке културе између бивших непријатеља, побољшавајући транспарентност, постепено изградњу поверења и других облика војних контаката и сарадње, као и повећање стандардизоване и пуне размене информација, проверу поштовања и верификације.

Режим размене информација војних снага, као и режим верификације, представљају позитиван аспект сарадње који је довео до високог нивоа транспарентности и отворености. Погрешне процене снага и способности, као и погрешне представе у намерама и избијање насиља или војних сукоба постали су мање вероватни применом овог режима сарадње. Подаци из режима размене информација и дефицит у испуњавању режима провера указују на значајне промене у војној снази и намерама појединих држава чланица и тиме стичу функцију „раног упозоравања” или „сензора на лицу места”.

Применом верификационих мера, под окриљем ОЕБС-а, постигнут је уравнотежен и стабилан ниво оружаних снага уз најнижи број наоружања у складу са безбедношћу страна, избегнута је трка у наоружању, знатно је смањен број тешког наоружања у подрегиону, на добровољној основи ограничено је мирнодопско бројно стање војног људства, знатно су ојачани контакти, односи и унапређена сарадња на техничком и политичком нивоу оружаних снага и држава, побољшана је контрола војне ситуације и стабилности у региону, смањени су и избегнути ризици од нових конфликта и омогућен почетак процеса преноса преузимања власништва над Споразумом о подрегионалној контроли наоружања. Поред кључне улоге у стабилизацији мира, смањивања ризика од конфликта и унапређења сарадње, развијају се нови облици сарадње који доприносе интеграцији Републике Србије у евро и евро-атлантске безбедносне институције. Контрола наоружања пружа могућности за јачање разних облика сарадње на више нивоа, као и међусобног поверења чланица на локалном, подрегионалном и регионалном нивоу кроз активно смањење спектра могућих изазова, ризика и претњи. У оквиру војно-политичке димензије, Република Србија редовно испуњава све преузете обавезе које проистичу из одредби прихваћених споразума, докумената и одлука.

ОЕБС представља безбедносни форум у којем Република Србија пуноправно учествује и остварује циљеве спољне политике. Значај ОЕБС-а огледа се и кроз активности две мисије на нашој територији (Мисије ОЕБС-а у Србији и ОМИК-а). Република Србија сарађује и са другим међународним организацијама које су битне

за политичко-војну димензију безбедности и које се баве различитим аспектима безбедности на глобалном, регионалном и подрегионалном нивоу, као што су: УН, ЕУ, НАТО, Организација за забрану хемијског оружја (ОПСВ), Међународна организација за хуманитарно размињање (ОИХД) и друге.

Литература

[1] Аћимовић Љ.: „ОЕБС на почетку ХХИ века - место, улога и домети”, *Међународни проблеми*, вол. LXV, бр. 1, 2013.

[2] Бечки документ из 1999. (члан 44.1-46.2, члан 79-106, члан 108-137, члан 142-147).

[3] Costanzo, P.: (Brigadier General), Personal Representative of the OSCE Chairman in Office for Article IV, Annex 1/B, Dayton Peace Accords, Presentation on the „Sub-Regional Arms Control, Article IV- Annex 1/B, Dayton Peace Accords”, *Meeting of the Permanent Working Group of the Sub-Regional Consultative Commission*, Vienna, 21-24 february 2011.

[4] Димитријевић В., Пауновић М., у сарадњи са Ђерић В.: *Људска права*, Београдски центар за људска права, Београд, 1997.

[5] Одлука Форума за безбедоносну сарадњу ОЕБС (број 7/04 од 24. новембра 2004. године).

[6] Одлука о критеријумима за издавање дозвола за извоз наоружања, војне опреме и робе двоструке намене (Службени лист СЦГ, бр. 11/05).

[7] Rookke E. J., (Lutenant General), *Стратешка процена*, Институт за националне стратешке студије САД, 1996.

[8] *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009.

[9] *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009.

[10] Трапара В.: „Улога ОЕБС операција на терену у земљама у транзицији”, *Међународни проблеми*, вол. LXIII, бр. 1, 2011.

[11] Верификациони центар УМВС Министарства одбране Републике Србије: *Годишње информације о војним снагама Републике Србије које су размењене са чланицама ОЕБС у периоду од 2001. до 2011. године*.

[12] Влада Републике Србије, Одговори на Упитник Европске комисије, Канцеларија за Европске интеграције, 2011, Поглавље 31: *Спољна, безбедоносна и одбрамбена политика*, питање број 27, Извор: <http://www.seio.gov.rs/dokumenta/nacionalna-dokumenta.165.html> (приступ сајту 27.07.2011).